

REFLECTION OF TURKIC POLITICAL TRADITIONS AND CULTURAL INTERACTIONS ON CENTRAL ASIAN COINS DURING THE EARLY MIDDLE AGES

Normamatova Hilola Abdushukur qizi

Researcher

Abstract

This article analyzes the representation of Turkic political traditions and local cultural characteristics on coins minted in Central Asia during the Early Middle Ages. Particular attention is paid to the study of relations between Turkic rulers and local authorities through titles, tamgas, and inscriptions appearing on coins.

Keywords

Turkic Khaganate, Sogdia, Tokharistan, Chach, coin, tamga, royal titles, cultural interactions.

Annotatsiya. Maqolada ilk o'rta asrlarda O'rta Osiyoda zarb qilingan tangalarda turkiy siyosiy an'analar va mahalliy madaniy xususiyatlarning ifodalanishi tahlil qilinadi. Tangalaridagi unvonlar, tamg'alar va yozuvlar orqali turkiy hukmdorlar hamda mahalliy hokimliklar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish masalalariga e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: turkiy xoqonlik, So'g'd, Toxariston, Choch, tanga, tamg'a, hukmdor unvonlari, madaniy aloqalar.

Kirish

VI–VIII asrlarda O'rta Osiyoning siyosiy hayotida turkiy xoqonliklar katta rol o'ynadi. Ushbu davrda mintaqadagi ko'plab mahalliy hokimliklar o'z siyosiy va iqtisodiy an'alarini saqlab qolgan holda, turkiy siyosiy tuzilmalar bilan turli shakllarda munosabatda bo'lgan.

Mazkur jarayonlarni o'rganishda tangalar alohida ahamiyatga ega. Chunki tanga yozuvlari, tamg'alari va tasvirlari hukmdorlik ramzlari, siyosiy unvonlar va madaniy

ta'sirlarning moddiy ifodasi hisoblanadi. Shu jihatdan O'rta Osiyoning ilk o'rta asr tangalari faqat iqtisodiy tarix emas, balki siyosiy va madaniy tarixni o'rganish uchun ham muhim manbadir.

Tangalar va turkiy siyosiy ramzlar

Ilk o'rta asrlar tangalarida tamg'alar muhim o'rin tutadi. Tamg'a hukmdor sulolasi, siyosiy guruh yoki muayyan hokimiyat bilan bog'liq ramz sifatida ishlatilgan bo'lishi mumkin. Biroq tamg'aning vazifasi va ma'nosi har bir tarixiy vaziyatda alohida o'rganilishi lozim.

Choch tangalarida uchraydigan lirasimon, rombsimon va boshqa shakldagi belgilar ushbu hududning siyosiy tarixi bilan bog'liq masalalarni yoritadi. Shimoliy Toxariston tangalarida ham ayrim o'xshash ramzlar uchrashi mintaqalar o'rtasidagi siyosiy-madaniy aloqalarni qiyosiy o'rganish imkonini beradi.

Tangalar ustidagi hukmdor unvonlari ham muhim manba hisoblanadi. "Xoqon", "tegin", "tarxon" kabi turkiy unvonlar bilan bog'liq materiallar turkiy siyosiy an'analarning mintaqadagi ayrim hokimliklar hayotida aks etganini ko'rsatadi. Biroq yozuvning o'qilishi va tarixiy talqini aniq dalillarga asoslanishi kerak.

Yozuvlar va madaniy muhit

O'rta Osiyo ilk o'rta asr tangalarida so'g'd, baqtriy, xorazmiy, pahlaviy va boshqa yozuv an'analari uchraydi. Bu xilma-xillik mintaqaning ko'p tilli va ko'p madaniyatli muhitini aks ettiradi.

Turkiy siyosiy hukmdorlar bilan bog'liq tangalarda so'g'd yozuvining qo'llanishi alohida e'tiborga loyiq. So'g'd tili va yozuvi savdo, ma'muriy aloqalar va shahar madaniyatida muhim o'rin egallagan. Shu sababli turkiy hukmdorlar davriga oid tangalarda mahalliy yozuv an'alarining davom etishi siyosiy hokimiyat va mavjud madaniy muhit o'rtasidagi munosabatlarni namoyon etadi.

Tangalardagi tasvirlar ham turli an'analarda uyg'unligini ko'rsatishi mumkin. Ayrim hollarda mahalliy hukmdorlik ramzlari, tashqi hududlardan kirib kelgan tasviriylar usullar va mintaqaviy badiiy qarashlar bir buyumda mujassamlashgan. Bu holatni madaniy

ta'sirlarning oddiy ko'chirilishi sifatida emas, balki mahalliy sharoitga moslashgan murakkab jarayon sifatida baholash lozim.

Tanga zarbi va siyosiy hokimiyat

Tanga zarbi hukmdor hokimiyatining moddiy ifodalaridan biri bo'lgan. Muayyan hukmdor nomi, unvoni yoki tamg'asining tangada aks etishi siyosiy legitimlikni namoyon etish vositasi vazifasini bajargan bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, tanga zarbi ustidan nazorat iqtisodiy munosabatlar va mahalliy boshqaruv bilan ham bog'liq edi.

Turkiy xoqonliklar ta'siri kuchaygan davrda ayrim hududlarda siyosiy ramzlar o'zgargan, biroq mahalliy yozuv va tanga zarbi an'analari ham davom etgan. Bu jarayonni barcha hududlarda bir xil kechgan deb bo'lmaydi. Har bir vohaning siyosiy mavqei, iqtisodiy imkoniyatlari va mahalliy hukmdorlik an'analari o'ziga xos bo'lgan.

Xulosa

Ilk o'rta asrlar O'rta Osiyo tangalari turkiy siyosiy an'analar va mahalliy madaniyatlar o'rtasidagi aloqalarni o'rganishda muhim manbadir. Tamg'alar, unvonlar, yozuvlar va tasvirlar orqali hukmdorlik ramzlari hamda madaniy o'zaro ta'sirlarning ayrim jihatlarini aniqlash mumkin.

Bunday tadqiqotlarda tangalarni faqat bitta belgi asosida talqin qilishdan qochish, ularni arxeologik topilmalar va yozma manbalar bilan qiyoslash zarur. Mazkur yondashuv ilk o'rta asrlardagi siyosiy jarayonlarni yanada asosli yoritishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Babayarov G., Asanov E. "Coins of Tokharistan with Old Turkic Titles". Turkic Studies Journal, 2020.
2. Baratova L. "Turko-Sogdian Coinage". Encyclopaedia Iranica.
3. Fedorov M. "Early Medieval Chachian Coins with Lyre and Ram Horns Tamghas". 2011.
4. Begmatov A. va boshqalar. A Catalogue of Sogdian Coin Legends and Countermarks of Central Asia. 2024.